

Colloquium Anatolicum

21 2022

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Colloquium Anatolicum

21

• 2022 •

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
İstiklal Cad. Merkez Han, No:181 Kat:2 34435 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: 0090-212-2920963
E-mail: colloquiumanatolicum@gmail.com
www.turkinst.org

COLLOQUIUM ANATOLICUM
21

ISSN 1303-8486

**COLLOQUIUM ANATOLICUM dergisi, TÜBİTAK-ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanında taranmaktadır.**

COLLOQUIUM ANATOLICUM dergisi uluslararası hakemli bir dergidir,
yılda bir kez yayınlanmaktadır.

© 2022 Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Her hakkı mahfuzdur. Bu yayının hiçbir bölümü kopya edilemez.
Dipnot vermeden alıntı yapılamaz ve izin alınmadan elektronik, mekanik,
fotokopi vb. yollarla kopya edilip yayınlanamaz.

Editörler/Editors

Metin Alparslan
Bilge Hürmüzlü
Necmi Karul
Gürkan Ergin

Tasarım ve Uygulama

Bahadır Erşık

Baskı/Printing

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No:202/A Bağcılar-İstanbul
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No: 29487

Yapım ve Dağıtım/Production and Distribution
Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şti.
Tel: +90 (212) 244 75 21 Fax: +90 (212) 244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bilim Kurulu / Consilium Scientiae

Adolf HOFFMANN (Berlin)	Joachim MARZAHN (Berlin)
Alexandru AVRAM (Le Mans)	Kemalettin KÖROĞLU (İstanbul)
Aliye ÖZTAN (Ankara)	Lidewijde de JONG (Groningen)
Andreas SCHACHNER (İstanbul)	Mark WEEDON (London)
Belkıs DİNÇOL (İstanbul)	Mihriban ÖZBAŞARAN (İstanbul)
Cahit GÜNBATTI (Ankara)	Mustafa Hamdi SAYAR (İstanbul)
Catherine M. DRAYCOTT (Liverpool)	Oğuz TEKİN (İstanbul)
Cem KARASU (Ankara)	Önhan TUNCA (Liège)
Coşkun ÖZGÜNEL (Ankara)	Önder BİLGİ (İstanbul)
Daniel SCHWEMER (Würzburg)	Rene LEBRUN (Leuven)
David HAWKINS (London)	Sevil GÜLÇUR (İstanbul)
Elif Tül TULUNAY (İstanbul)	Stefano de MARTİNO (Trieste)
Felix PIRSON (İstanbul)	Theo van den HOUT (Chicago)
Gocha R. TSETSKHLADZE (Oxford)	Turan EFE (İstanbul)
İlya YAKUBUVICH (Chicago)	Vedat ÇELGİN (İstanbul)
İnci DELEMEN (İstanbul)	Vedat ONAR (İstanbul)
Jak YAKAR (Tel Aviv)	Wolfgang RADT (Berlin)
Jeroen POBLOME (Leuven)	

İçindekiler

Harun DANIŞMAZ – Özgür ŞAHİN	1
Tunceli Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Mühür <i>(A Group of Seals from Tunceli Museum)</i>	
Tolga Kaan KIYAK	13
Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı Yerleşmesinde Endüstriyel Kaynakların Ekonomik Yapılandırmadaki Yeri <i>(The Role of Industrial Resources in the Economic Structure of the Çine-Tepecik Late Bronze Age Settlement)</i>	
Serap ALA ÇELİK	37
Aktopraklık Höyük Çanak Çömleği: Dal Örgü Mimari Tabakası <i>(Pottery from Aktopraklık Höyük: The Wattle and Daub Architectural Layer)</i>	
Hilal USLU – Bilge HÜRMÜZLÜ	67
Pisidia Erenler Tepe Yerleşimi'nin Konumu ve Seramik Buluntularının Analizi <i>(Characterization of the Localization and Pottery Finds from Erenler Tepe Settlement in Pisidia)</i>	

Armağan TAN	97
Urartu Bürokrasisi'ne Dair Notlar ve İdari Açıdan Krâli Kentlerin Konumu <i>(Notes on Urartian Bureaucracy and the Administrative Status of the Royal Cities)</i>	
Ali ÇİFÇİ - Gülşen BAŞPINAR	119
Kahramanmaraş Müzesi'nde Bulunan Bir Geç-Hitit Mezar Steli <i>(A New Neo-Hittite Funerary Stele in Kahramanmaraş Museum)</i>	
Colloquium Anatolicum Yayın İlkeleri	130
Colloquium Anatolicum Directions for Authors.....	132

Kahramanmaraş Müzesi'nde Bulunan Bir Geç-Hitit Mezar Steli*

A New Neo-Hittite Funerary Stele in Kahramanmaraş Museum

Ali ÇİFÇİ - Gülşen BAŞPINAR*****

DOI: 10.58488/collan.1099640

Keywords: Maraş, Middle Iron Age, Kingdom of Gurgum, Funerary Stele.

Throughout the Middle Iron Age, Kahramanmaraş province and its surrounding was dominated by the Neo-Hittite city-state of Gurgum Kingdom. Numerous hieroglyphic inscriptions, reliefs, and funerary stelae dated to this kingdom were recovered, especially, from the citadel and mound located in the city center and its immediate surroundings. The funerary stelae found in the region have special importance in terms of their unique subject, style, and iconographic features. This study evaluates a funerary stele brought to the Maraş Museum from the Yörükselim neighborhood, by comparing it with other similar reliefs in the region in terms of style and iconography.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Orta Demir Çağı, Gurgum Krallığı, Mezar Steli.

Orta Demir Çağı'nda Kahramanmaraş ili ve çevresine hâkim olan Geç Hitit Gurgum Krallığı'ndan günümüze özellikle şehir merkezinde bulunan kale ve höyük ile yakın çevresinden çok sayıda kraliyet hiyeroglif yazıtı, kabartması ve mezar steli kalmıştır. Bölgede bulunan mezar stelleri kendilerine has konu, üslup ve ikonografik özellikleri bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bu çalışma, Maraş Müzesi'ne Yörükselim Mahallesi'nden getirilen bir mezar stelinin bölgede bulunan diğer benzer rölyefler ile üslup ve ikonografi açısından karşılaştırılarak değerlendiriyor..

* Hakeme Gönderilme Tarihi: 06.04.2022 Kabul Tarihi: 11.12.2022

** Ali ÇİFÇİ, Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, 34722 Göztepe, İstanbul, E-mail: cificali1@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-1404-9820

*** Gülşen BAŞPINAR, Kahramanmaraş Müzesi, Azerbaycan Bulvarı No. 35, Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş, glenyac@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4784-8725

Giriş

MÖ 9. yüzyılın başlarında Kahramanmaraş ili ve çevresinde bölgesel bir devlet olarak ortaya çıkan ve MÖ 711'de Assur kralı II. Sargon tarafından bir Assur eyaletine dönüştürülen Gurgum Krallığı'ndan¹ günümüze önemli maddi kültür kalıntıları kalmıştır². Ancak, bugüne kadar Gurgum Krallığı'nın kalıntılarını ortaya çıkarmak için herhangi bir kazı veya yüzey araştırması yapılmamıştır³. Gurgum Krallığı'yla ilgili araştırmaların azlığına rağmen, Kahramanmaraş kent merkezindeki kale ve höyüğü ile yakın çevresinde krallığın maddi kültürünü yansıtan hiyeroglif yazıtlı steller, kabartmalar ve mezar stelleri tespit edilmiştir (Çifçi 2020: 124). Bu kalıntıların önemli bir kısmını konu, üslup ve ikonografi bakımından kendine has tarzları ile mezar stelleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada incelediğimiz mezar steli 2012 yılında Kahramanmaraş Müzesi'ne Yörükselim Mahallesi'nden getirilmiştir. Söz konusu stel özellikle ikonografik özellikleri açısından Maraş Bölgesinde bulunan mezar stellerine benzerlikler göstermesine karşın, bazı küçük üslup özellikleri ile de Zincirli Dış Kapı ortostatlarına yakınlık göstermektedir. Bu nedenle çalışmamız Yörükselim steli diğer benzer mezar steller ile üslup ve ikonografik özellikleri açısından karşılaştırarak yapılış amacı, üzerlerinde işlenen kompozisyonun anlamı ve tarihlendirilmesi ile Zincirli ve Maraş yontu sanatı arasındaki ilişkiyi irdelemeyi amaçlamaktadır.

Yörükselim Steli

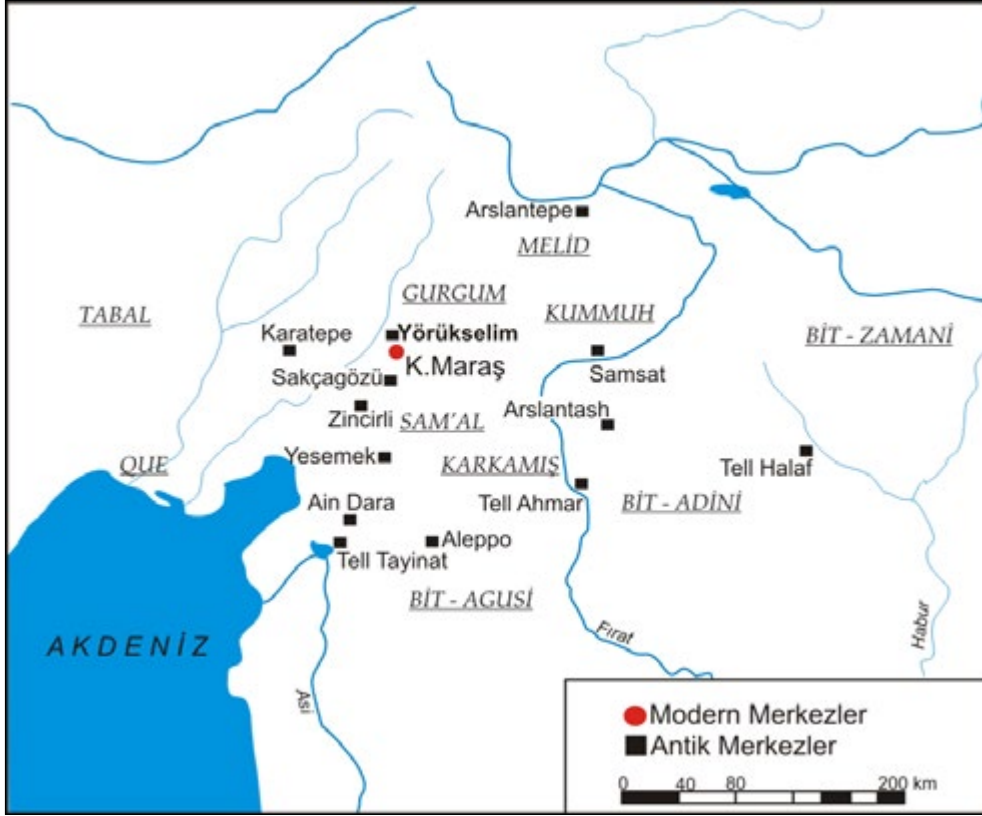
Stel, Kahramanmaraş Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir (Envanter No A.2022-2, Fig. 2-3). Müze kayıtlarında eserin bulunduğu yer konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle eserin nasıl bir konteksten geldiği konusunda bir öngöründe bulunmak zordur. Bazalttan yapılan stelin yüzeyi özenli bir işçilik göstermekte olup yüksek kabartma tekniğindedir (48 x 50 x 10 cm). Eser üst taraftan alt kısma doğru daralmaktadır; toprağa dikilen alt bölümü kabaca düzleştirilerek geniş bir şekilde bırakılmıştır. Ön yüzü düzgün bir yüzeye sahip olan stelin sol kısmı düz olup sağ kısmı kabaca düzleştirilmiştir.

Maraş bölgesinde bilinen diğer mezar stellerine yontu işçiliği, biçem ve işlenen konu açısından benzeyen kabartmada arkalıklı sandalyede oturan erkek figürü ile karşısında

¹ Yörükselim steli üzerinde çalışmamıza ve yayınlamamıza izin veren Kahramanmaraş Müzesi Müdürü Sayın Safınaz ACIPAYAN'a ve çalışmada kullanılan harita ile stel çizimi için Bilcan GÖKCE'ye teşekkürlerimizi sunarız.
Geç Hitit krallıklarının ilk oluşum süreçleri ve Gurgum Krallığı'na ilişkin tartışmalar için bkz. Simon 2020: 156.

² Bugünkü Kahramanmaraş ilinde bulunan Geç Hitit Gurgum Krallığı, güneyden Sam'al (Zincirli), doğudan Kummuh, kuzeyden Militia Krallığı'nın kontrolündeki Elbistan Ovası ile ve batıda Çukurova'da bulunan Que Krallığı ile komşuydu. Krallık tarihi ve yazılı kaynakları için bkz. Hawkins 2000a: 249-252.

³ Kahramanmaraş İli ve çevresinde daha önce gerçekleştirilen yüzey araştırmaları daha çok bölgenin yerleşim dokusunu anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir bkz. Carter 1995; Carter 1996; Konyar 2008; Konyar 2009; Konyar 2010.

Figür 1. Geç-Hitit Dönemi Mezar Stellerinin Bulunduğu Yerleşimler.

üzerinde çeşitli yiyeceklerin bulunduğu çapraz ayaklı katlanabilir bir masa tasvir edilmiştir. Kabartmada betimlenmiş olan erkek figürü ve diğer motifler keskin hat ve çizgiler ile belli edilmiştir. Gurgum stellerinde sık sık görüldüğü gibi burada da erkek figürünün başı profilden bedeni ise cepheden resmedilmiştir. Ancak, bölgede daha önce bulunan mezar stellerinde rastlamadığımız bir şekilde erkek figürü alını basık ve yüzüne egemen aşırı derecede iri bir burun ile gösterilmiştir. Küçük olan ağızda dudak ince konturlar ile gösterilmiştir. Çene ise içeri çekiktir. Gözler yuvarlak, konturları belirtilmiş ve kabarıktır. Adana Müzesi'nde bulunan Maraş kökenli bir mezar steli üzerinde tasvir edilen erkek figürünün yüz hatları söz konusu stele benzemektedir (Maraş C/4)⁴. Ancak iri burun ve basık alını daha çok Zincirli (Zincirli A/6, A/7, B/1, B/2, B/3, B/4, B/5, B/6 ve B/18) ve Malatya'da bulunan geyik ile arslan avı sahnelerinde ki (Malatya B/1, B/2) kabartmalarda karşımıza çıkmaktadır.

Erkek figürünün başında enseyi açıkta bırakan ve alını üzerinde son bulan polos vardır. Benzer başlık Gurgum mezar stellerinde sık sık işlenmiştir (Maraş B/9, Maraş A/2, Maraş C/4, Hawkins 2000b: Pl. 126; Bonatz 2000a: C12, C50). Saç ense üzerinde tek

⁴ Bu çalışmada W. Orthmann'ın (1971) "Untersuchungen zur späthethitischen Kunst" adlı eserinde kullanılan katalog numaraları kullanılacaktır.

Figür 2. *Kabramanmaraş Müzesi'nde bulunan Yörükselim Mezar Steli.*

Figür 3. *Yörükselim Mezar Stelinin Çizimi.*

volüt şeklinde gösterilmiş olup sakal ise ince çizgilerle verilmiştir. Sakal bu yönüyle Maraş Bölgesinde bulunan diğer mezar stelleri örneklerinde gördüğümüz ve Arami tarzında betimlenmiş spiral bukleler formunda ki sakaldan farklılık gösterir.

Kollar bedene oranla daha iri ve orantısız bir şekilde verilmiştir. Sağ kol, sol kola göre daha büyük ve kaslıdır. Sol eli, göğsüne doğru dirsek kısmından göğüs üzerine doğru kıvrılmış ve elinde bir kadeh ile betimlenmiştir. Kadeh basit ağız kenarlı ve dibe doğru daralan formdadır. Maraş ve diğer bölgelerde bulunan mezar stellerinde kadeh, benzer bir şekilde hem kadın (Maraş B/7; Darga 1992: Res. 306) hem de erkek figürlerin (Maraş B/20, Maraş C/4) ellerinde veya yemek masalarının (Maraş B/7, Maraş B/19, Maraş D/1) üzerinde belirteç olarak sıkça işlenmiştir.

İleriye doğru uzatılmış olan sağ kol masanın üst kısmına doğru kıvrılmıştır. Nitekim figürün sağ eli üzüm salkımı ile buğday başağı tutmaktadır. Bereket ve bolluk gibi anlamlarının yanında yeniden doğuşu veya sonsuz yaşamı belirttiği ifade edilen (Bonatz 2000b: 191; Tiryaki 2013: 42-43) her iki belirteç, Maraş Bölgesinde bulunan Gurgum mezar stellerinde erkeklerin tasvir edildiği kabartmalarda sık sık kullanılmıştır. Başak demeti ile üzüm salkımının birçok örnekte erkeklerin sol elinde tasvir edildiği (Bonatz 2000a: C50,

C56, C25, C21; Maraş B/17, Maraş C/4; Darga 1992: Res. 321); ancak bazı istisnai durumlarda da sağ elde (Bonatz 2000a C22; Maraş A/1) resmedildiği bilinmektedir. Üzüm ile başak belirteçlerinin Orta Anadolu'da bulunan Tabal Bölgesinde dönemin yazıt ve kabartmalarında özellikle Fırtına Tanrısı ile ilişkilendirildiği görülür. Örneğin; Bor (Hawkins 2000a: 519-521, 2000b: Pl. 291) ve Sultanhanı (Hawkins 2000a: 463-472, 2000b: Pl. 258-261) yazıtlarında üzüm bağları ile ilişkilendirilmiş, İvriz'de Fırtına Tanrısı Tarhunzas sağ elinde üzüm salkımı ve sol elinde ise başak demeti ile betimlenmiştir (Hawkins 2000b: Pl. 294-295). Benzer şekilde Keşlik Yayla (Hawkins 2000a: 531, 2000b Pl. 305) ve Niğde (Hawkins 2000a: 526-527, 2000b Pl. 301) kabartmalarında üzüm salkımları ve buğday başakları ile gösterilmiştir.

Sade ve yalın bir giysi ile betimlenen erkek figürünün üzerinde "v" yakalı, kısa kollu, etek uçları püsküllü ve ayak bileklerine kadar uzanan tek parça bir tunik bulunur (Fig. 2-3). Belde geniş bir kemer/kuşağın işlendiği görülmektedir. Kemerin her iki ucu yatay bantlarla bölünmüştür. Gurgum mezar stellerinde yaygın bir kullanıma sahip olan püsküllü kemer, giysiyi gövdeye bağlar, uzun püskülün uç kısımları figürün dizlerinin hizasına doğru sarkmaktadır (örneğin, Yörükselim'den gelen Maraş A/2; Darga 1992: Res. 321). Bölgede bulunan mezar stellerinde kemere takılan püsküller dışında ayrıca kılıç veya ok gibi çeşitli aksesuarların da takıldığı görülmektedir (Orthmann 1971: Söğütlü 1; Bonatz 2000a: C69).

Hitit tarzında yapılmış ucu kıvrık çarıklarla betimlenen figürün ayakları bir tabure/ayaklık üzerine yerleştirilmiştir. Ancak, ayaklarının üzerine basılı durduğu ayaklığın görece küçük olduğu anlaşılmaktadır. Zira erkek figürünün sol ayağının yarısı ayaklığın dışına taşmıştır. Maraş mezar stellerinde yaygın bir şekilde resmedilen ayaklıklar figürlerin üzerlerinde oturdukları sandalyelere paralel bir şekilde yapılmışlardır. Bu çarıkların sivri ucu ile topuk kısmından ayak bileklerine doğru işlenen düz çizgileri dikkat çekicidir. Ayak bileklerine kadar uzanan kısa çizme biçiminde olan çarıklar ince bir taban ile işlenmişlerdir.

Stelde tasvir edilen diğer mobilya aksamaları arkalıklı bir sandalye ile çapraz ayaklı katlanabilir masa/sehpadır. Sade bir görünüme sahip olan sandalyenin arkalığının uç kısmı dışa kıvrık olup dikey bacaklı olarak tasvir edilmiştir. Bölgede sandalyelerin arkalıkları birkaç örnek haricinde genelde dik olarak yapılmışlardır (Maraş B/17, Maraş B/20, Maraş C/4; Darga 1992: Res. 306-307; Bonatz 2000a: C22). Ancak yine de bu tarz arkalıklı sandalye örneklerine rastlamak mümkün (Maraş A/2, Maraş D/1, Maraş D/3).

Erkek figürün karşısında üzerinde çeşitli yiyeceklerin bulunduğu çapraz ayaklı katlanabilir masa/sehpa ise Maraş mezar stellerinde (Maraş A/2, Maraş B/12, Maraş B/7, Maraş B/19; Hawkins 2000b Pl. 124; Bonatz 2000a C21, C22, C50; Darga 1992 Res. 321), Kargamış (Karkamış Ab/4), Zincirli (Zincirli B/1, Zincirli K/2) ve Sakçagöz (Sakçagöz C/1) gibi merkezlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak söz konusu masanın ayaklarının birbirlerini çapraz olarak geçtikleri bölümde üç nokta şeklinde tasvir edilen bağlantı aksamaları ile ayak şekilleri bölgeden bilinen diğer benzer masalardan farklılık gösterir.

Değerlendirme ve Sonuç

Geç Hitit coğrafyasında özellikle Orta Demir Çağ'da geniş bir bölgede (Gurgum, Que, Kummuh, Melid, Karkamış, Sam'al vb.) görülen mezar stellerinin çok az bir bölümü arkeolojik kazılar ile ortaya çıkarılmıştır (Fig. 1). Bu nedenle mezar stelleri olarak adlandırılan bu eserlerin büyük çoğunluğunun nasıl bir konteksten geldikleri bilinmemektedir. Her ne kadar kontrollü kazılardan ortaya çıkarılmamış olsalar da bu eserler genelde birer bağımsız rölyef olarak - Karkamış, Zincirli ve Malatya Arslantepe ortostat örneklerinde olduğu gibi daha geniş bir mimari bağlam içerisinde değil - ve belirli bir yeri, muhtemelen birçok durumda doğrudan mezar/göme yerini işaretlemiş olmalıdır (Struble – Herrmann 2009: 29). Ancak yine de arkeolojik kazılarda bulunan az sayıda örnek bu stelleri ölü kültü ile ilişkilendirmek için mümkün görünmektedir (Schachner - Schachner 1996: 213-214). Örneğin Tilsevet (Ekinveren) hiyeroglifli mezar steli doğrudan ölü kültü ile ilişkilendirilmiştir (Hawkins 2000a:178-178, 2000b: Pl. 62). Karkamış (Hawkins 2000a: Karkamış (44) A18b, (45) A5a, (48) A4c) ve Kululu'da (Kululu 3, Hawkins 2000a: 490-491, 2000b Pl. 273) bulunan yazıtlı mezar taşları benzer şekilde bu stel grubunun dönemin ölü gömme gelenekleri ile bağlantılı olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca Zincirli'de Hilani I yapısının doğu duvarı önünde bulunan Zincirli K/2 (Luschan 1911 Taf. LIV), Karkamış Yunus mezarlığında (Wooley 1939: 14, Pl. III 2-4), Teil Rifa'at (Seton-Williams 1961: P1. XXXVb) ve yakın zamanda Zincirli'de ortaya çıkarılan Kutamuva steli (Struble - Herrmann 2009) bu eserlerin ölü kültüyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ancak arkeolojik kazılar ile ortaya çıkarılan bu mezar stellerinden ziyade özellikle üzerinde hiyeroglifli yazıt bulunan mezar taşları bu eserlerin ölü kültü için kullanıldığına işaret etmektedir⁵.

Gurgum mezar stelleri birçok örnekte kadın ile erkek (karı-koca?) figürlerinin bir arada, bazen çocukları ile birlikte bir masa/sehpanın önünde karşılıklı otururken betimlendiği ikili veya üçlü figürlerden oluşan kompozisyonlar şeklinde yapılmış olmalarına karşın çalışmamız da incelediğimiz Yörükselim steli tek bir erkek figüründen oluşmaktadır. Bu stel grubu üzerinde işlenen figürlerde tanrısal belirteçlerin (kutsal hayvan veya boynuzlu başlık vb.) bulunmadığı belirtilmelidir. Bu nedenle rölyeflerde yer alan yemek sahnesi cenaze merasiminden sonra verilen "ölü yemeği" ritüeli olarak yorumlanmıştır (Luschan 1911: 346; Orthmann 1971: 373-379; Darga 1998: 241; Akurgal 2015: 100; Bonatz 2000a: 140-142). Ölü yemeği ritüeli Yakın Doğu'nun çeşitli bölgelerinde ve dönemlerinde yaygın bir geleneği temsil eder (Orthmann 1971: 380-382; Bonatz 2000a: 92-94; Erbaşı 2013).

Yörükselim rölyefi benzer şekilde dönemin ölü kült anlayışını temsil etmektedir. Eser Maraş bölgesinde bilinen diğer mezar stellerine yontu işçiliği ve özellikle de stel üzerinde

⁵ Her ne kadar kontrollü bir kazıda bulunmasa da Maraş B/7 stelinin Hekim Gevork Efendi'nin bağında mızrak uçları ve kırık vazo parçaları ile bulunduğu belirtilmelidir, bkz. Humann – Puchstein 1890: 386-387, Taf. XLV, 2.

işlenen konu açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Arkalıklı bir sandalyede oturan tek bir erkek figürü ile karşısında üzerinde çeşitli yiyeceklerin bulunduğu çapraz ayaklı katlanabilir bir masa bölgede bulunan diğer mezar stelleri üzerinde sıkça işlenen konular arasındadır. Yine erkek figürünün üzerindeki sade, kısa kollu, enli ve püsküllü kemeri ile ayak bileklerine kadar inen tek parçadan oluşan elbisesi dönemin temel özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak söz konusu eser her ne kadar Maraş bölgesi ve civarında bulunan mezar stel geleneğine üslup ve ikonografisi ile büyük benzerlikler gösterse de bazı özellikleri ile de farklılıklar göstermektedir. Örneğin; erkek figürünün çenesinin küçük gösterilmesi, burnunun aşırı derecede sivri işlenmesi, ayakların ayaklığın dışına taşması, kollarının vücuduna göre daha büyük tasvir edilmesi gibi özellikleri Maraş bölgesinde daha önce karşılaşmadığımız belirteçler olarak ön plana çıkmaktadır.

Rölyefte işlenen erkek figürünün yüz uzuvları -başta burun, basık alın ve çene yapısı gibi öğeler ise Zincirli Dış Kapı (Zincirli B/3, B/4, B/5, B/6) ortostatlarına paralellikler gösteriyor. Zincirli Dış Kapı eserleri daha çok savaşçı bireyleri ve çeşitli hayvanları betimlemelerine karşın Zincirli B/3 rölyefi Maraş bölgesi mezar stellerinde sık sık görüldüğü şekilde üzerinde çeşitli yiyeceklerin bulunduğu bir masa/sehpanın önünde karşılıklı oturan bir çifti resmediyor. Zincirli B/3 rölyefinde işlenen her iki figürün yüz uzuvları başta küçük çene yapıları, basık alın ve burun gibi öğeler Yörükselim steli ile benzerlikler gösteriyor. Ancak, bu benzerliklere rağmen Zincirli figürlerinin natüralist kulak betimlemeleri ile kat kat işlenmiş bukleli sakalları (Zincirli B/1, B/3, B/4, B/5 ve B/6) Yörükselim steli ile farklılıklar gösteriyor. Rölyefte betimlenen erkek figürünün yüzünde işlenen ince sakallar Zincirli örneklerinde olduğu gibi uzunlamasına boyun ve göğüs bölgesine doğru bukle şeklinde değil de yüzde enine işlenmiştir. Erkek figürünün başında bulunan yarım başlık ve saçının ensede topuz şeklindeki yuvarlak yapısı (Maraş B/9, Maraş A /2, Maraş C/4; Bonatz 2000a: C12, C50) Zincirli örnekleri ile tezat oluşturmaktadır. Keza Zincirli örneklerinde saç ense üzerinde ince uzunlamasına betimlenmiştir. Ayrıca tek figürlü mezar taşı, yemek masasında oturan sakallı bir erkek, kısa kollu giysi, ucu kıvrık ayakkabılar, sol elde bir kadeh, sağ elde başak ve üzüm salkımı gibi öğeler bölgede bildiğimiz diğer benzer stel örneklerinde (Maraş B/10, B/14, B/17, C/4) sık sık işlenmiştir. Söz konusu eserde bazı yüz uzuvları Zincirli Dış Kapı eserlerini çağırırsa da stel işçilik ve işlenen kompozisyon açısından Maraş bölgesinde bilinen eserlerin temel özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle Yörükselim rölyefinden yola çıkarak Zincirli ile Gurgum yontuculuğu arasında bağ kurmak zor görünmektedir⁶. Ancak, Yörükselim stelinde görülen Zincirli yontu sanatı özellikleri ya eseri yapan zanaatkarın bazı öğeleri kopyaladığını veya acemice işlediğini düşündürmektedir. Söz konusu eseri Maraş bölgesinde bilinen benzer rölyeflerden ve Zincirli Dış Kapı ortostatları arasında ki yakın etkileşimlerden hareketle MÖ 9.

⁶ Bkz. Akurgal 1968: 53-56 Zincirli yontu sanat anlayışının Gurgum sanatını etkilediğini ifade etmesine karşın (Tiryaki 2010: 85-89) Gurgum geleneğinin kendi içerisinde ayrı özellikleri olan bir tasvir grubu olduğunu belirtmektedir.

yüzyılın ortalarına veya sonlarına tarihlemek mümkün görünmektedir.

Çok geniş bir bölgede görülmelerine rağmen bu stel grubunun büyük çoğunluğunun Maraş il merkezi ile yakın çevresinde bulunduğu bilinmektedir. Mezar stelleri de dâhil olmak üzere Gurgum Krallığı'na ait birçok buluntunun il merkezinde, doğal bir tepe üzerinde ve Maraş Ovası'na da hâkim bir konumda olan kale ve höyükten geldiği ifade edilmektedir. Şüphesiz kale ve höyüğün krallığa ait birçok kalıntının kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak mezar stelleri ve çok sayıda benzer eserin bölgede başka bir veya birden fazla alandan gelmiş olabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bölgede bulunan eserlerden bir kısmının, özellikle de mezar stellerinin kalenin kuzeyinde ve yürüme mesafesinde olan Yörükselim Mahallesi'nden geldiği bilgisi yerel müze kayıtlarında yer almaktadır (Maraş A/1, Maraş A/2, Maraş B/20; Çifçi – Başpınar *Baskıda*). Maraş İlinde bulunan ve buluntu yeri tam olarak bilinmeyen, ancak kayıtlara buluntu yeri olarak Maraş geçen mezar stellerinin bir kısmının Yörükselim Mahallesi'nden geldiği söylenebilir (Fig. 1). Söz konusu mahalle günümüzde yerleşim alanı içinde kaldığından burada arkeolojik bir çalışma yürütmek oldukça zordur. Ancak bu eserlerin geldiği alanın kaleye yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda bölgenin Gurgum Krallığı döneminde, özellikle de MÖ 9.-8. yüzyıllarda krallığın başkenti olan Marqaşı'nın nekropol alanı veya önemli bir kült alanı olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Yörükselim steli arkeolojik çalışma sonucu bulunmamasına rağmen bize Maraş bölgesinin özellikle de Orta Demir Çağı boyunca hâkim gücü olan Gurgum Krallığı'nın sosyo-kültürel ve dini inancı hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu nedenle bu mezar steli ile birlikte bu alandan gelen diğer benzer eserlerin bulunduğu Yörükselim Mahallesi'nde Gurgum Krallığı'na ait bu kalıntıların tespiti için çok kapsamlı ve sistematik bir çalışma yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle Orta Demir Çağı'nın gömü gelenekleri hakkında çok az bir bilgiye sahip olduğumuz göz önünde bulundurulursa burada yapılacak kapsamlı çalışma ile elde edilecek veriler dönemin inanç gelenekleri hakkında bizlere önemli veriler sunacaktır.

Kaynakça

Akurgal, E. 1968

The Art of Greece: Its Origins in the Mediterranean and Near East, New York.

-2015

Hatti ve Hitit Uygarlıkları, Ankara.

Bonatz, D. 2000a

Das syro-hethitische Grabdenkmal: Untersuchungen zur Entstehung einer neuen Bildgattung in der Eisenzeit im nordsyrisch-südostanatolischen, Raum Mainz.

- 2000b

“Syro-Hittite Funerary Monuments: A Phenomenon of Tradition or Innovations?”, G. Bunnens (ed.), *Essays on Syria in the Iron Age*, Louvain: 189-210.

Carter, E. 1995

“Report on the Kahramanmaraş Archaeological Survey Project from 24/9/93 to 11/11/93”

Araştırma Sonuçları Toplantısı 12: 331-143.

- 1996

“The Kahramanmaraş Archaeological Survey Project: A Preliminary Report on the 1994 Season”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 13: 289-306.

Çifçi, A. 2020

“The Karaçay/Pazarcık Stele of Storm God”, *Anadolu Araştırmaları* 23: 123-134.

Çifçi, A. – G. Başpınar, Baskıda

“Yörükselim Stele: A Neo-Hittite Period Stele from the Kahramanmaraş Museum”, *Anatolica*

Darga, A. M. 1992

Hitit Sanatı, İstanbul.

- 1998

“Geç-Hitit Dönemi Maraş Mezar Stellerinden Üç Örnek ve Gözlemler”, G. Arsebük, M. J. Mellink, W. Schirmer (eds.), *Karatepe'deki Işık / Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel*, İstanbul: 241-256.

Erbaşı, F. S. 2013

Hititlerde Öteki Kurban ve Büyü, Cenaze Ritüel/ Diğer Ritüeller, İstanbul.

Hawkins, J. D. 2000a

Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions Volume I, Inscription of the Iron Age, Berlin.

- 2000b

Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions Volume I, Berlin.

Humann, K. – Puchstein, O. 1890

Reisen in Kleinasien und Nordsyrien: ausgeführt im Auftrage der Königlichen Preussischen Akademie der Wissenschaften (Atlas), Berlin, Reimer.

Konyar, E. 2008

“Kahramanmaraş Yüzey Araştırması 2007”, *ANMED, Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* 6:

130-136.

- 2009

“Kahramanmaraş Yüzey Araştırması 2008”, *ANMED, Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* 7:

138-142.

- 2010

“Kahramanmaraş Yüzey Araştırması 2009”, *ANMED: Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* 8: 136-142.

Luschan, F. von. 1911

Ausgrabungen in Sendschirli IV, Berlin.

Orthmann, W. 1971

Untersuchungen zur spätethitischen Kunst, Bonn.

Schachner, Ş. – Schachner, A. 1996

“Eine spätethitische Grabstele aus Maraş im Museum von Antakya”, *Anatolica* 22: 203-36.

Seton-Williams, M.V. 1961

“Preliminary Report on the Excavations at Teil Rifaat”, *Iraq* XXIII: 68-87.

Simon, Z. 2020

“The Formation of the Neo-Hittite states in Karkemish, in its Successor States and in the Breakaway Territories. An Overview of Political History”, Alexander E. Sollee (ed.), *Organisation and Development of Iron Age Societies: A Comparative View. Proceedings of the Workshop held at the 10th ICAANE in Vienna, April 2016*, Vienna: 151-172.

Struble, E. J. – V. R. Herrmann, 2009

“An Eternal Feast at Sam'al: The New Iron Age Mortuary Stele from Zincirli in Context”, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 356: 15-49.

Tiryaki, S. G. 2010

Erken Demir Çağ Gurgum (= Kahramanmaraş) Kabartmalı Mezar Taşları, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya

- 2013

“Yeni Hitit Sanatı Üzerine İkonografik Araştırmalar 1: Üzümlük ve/veya Başak Filizi Taşyanlar”, *Cedrus* 1: 33-53.

Woolley, L. 1939

“The Iron-Age Graves of Carchemish”, *University of Liverpool Annals of Archaeology and Anthropology* 26: 11-37.

ISSN 1303-8486

21

9 771303 848002